

The Abraham Arbesfeld Kollel Yom Rishon

Sunday Morning Learning Program for Men

WWW.KOLLELYOMRISHON.ORG

Applying Secular Law in Beis Din

Rabbi Mordechai Willig
January 31, 2016 • כ"א שבט תשע"ו

1) שולחן ערוך חושן משפט הלכות גזילה סימן שסט סעיף יא ... הנושא אשה במקום שדנין בדיני עובדי כוכבים, ומתה. (ותשובת הרא"ש כלל י"ח סי' א' וכו"ל ס"ס כ"ו) אשתו, לא יוכל אבי אשתו או שאריורשיה לומר: כל הנושא אשה על דעת המנהג הוא נושא ונדון הדבר דאם מתה לא יורשהבעלה או כדומה לזה, וליכא בזה משום דינא דמלכותא (ב"י ד' בתדיני עובדי כוכבים דלא אמרינןדינא דמלכותא אלא בדבר שיש בו הנאה למלך או } ג, (בסימן כ"ו בשם תשובת הרשב"א מהרי"ק שורש) שהוא לתקנת בני המדינה, אבל לא שידונו בדיני עובדי כוכבים, דאסכן בטלו כל דיני ישראל (קפ"ח / קפ"ז)

2) סמ"ע סימן שסט הנושא אשה במקום שדנין בדיני גוים (כו') ומתה אשתו לא יוכל אבי אשתו כו'. וא"ת הא כתב מור"ם כ' בהג"ה בריש סימן רמ"ח ז"ל, ואם עשה צואה במקום שנהגו לדון בדיני גוים ובאו אח"כ לדון בדיני ישראל, לא אמרינן דירושה אין לה הפסק, עכ"ל, והוא מהריב"ש סי' נ"ב, ושם בתשובה מפורש דאיירי שיצא זה הבא לירש למקום אחר שדנין בו בדיני ישראל, ואפ"ה פסק שנלך אחר מקום שנעשתה בו הצואה וידונו בדיני גוים. וי"ל דשאני התם כיון דהמצוה מת באותו מקום שדנין בדיני גוים ועשה צואהסתם ואחריו לפלוני, אמרינן דודאי דעתו היה כמו שמורגל בפי הבריות דמפרשים ואחריו לפלוני כפשוטו ואפילו אם הראשון ראוי לירש, ומשו"ה פסק שדנין בדיני גוים, משא"ככאן בהנושא אשה דבשעה שנשא זה את זה לא היה שעת הירושה ולא היה אז שום גילוי דעת שנשאה אדעתא דמנהגא, והבעל עומד עתה לפנינו ואומר שלא היתה דעתו אזלישא על דעת שאם תמות שלא יירשנה, דבזה ודאי לא עקרי דין תורה. ומסיק מור"ם וכתב (והוא מתשובת רשב"א [ח"ו סי' רנ"ד]), וליכא בזה משום דינא דמלכותא כו', ר"ל שלא תימא אף שלא נאמר שמתחילה נשאה אדעתא דהכי מ"מ הלא במקום שדרו שסדנו בו בדיני גוים ובגוים אין הבעל יורש את אשתו, וכשיבואו עתה לדין ידונו להן כןועלינו לקיים דינם מכח דינא דמלכותא דינא, ע"ז כתב כיון דדין זה פסוק ועומד מדינתורה שבעל יורש את אשתו, אין צריך הבעל לירד עם אבי אשתו לפני דיני גוים כי אין דינא דמלכותא דינא אלא כו', והב"ד יכופו לאבי אשתו שלא ילך לפני דיני גוים וק"ל

3) שולחן ערוך חושן משפט הלכות הלואה סימן עג סעיף יד דסתרי אהדידי וי"א דבמקום דנין גם כן מת' בישראל שהלוה לחבירו על מז' , שהמנהג שהמלוה לעו"ג לא יוכל למוכרו בפחות משנה המשכון, דאזלינן בזה אחר המנהג

4) ש"ך שם ס"ק לט - ויש אומרים דבמקום שהמנהג כולט) וכל זה כתבתי לדעת הר"ב, אך לפי ע"ד דברי הר"ב צל"ע בעיקר הדין שכתב הר"ב שלא יוכל למכרו בפחות משנה, שהוא דבר תמוה מאד לפי עניות דעתי, דכיון דעל פי דין תורה יכול למכרו לאחר ל' יום, היאך נלמוד מדיני גוים לבטלדין תורה, ח"ו לא תהא כזאת בישראל. ולא מיבעיא לאותן הפוסקים שסוברים דלא אמרינן דינא דמלכותא רק בדברים שהם להנאת המלך, ולא בין איש לחבירו, וכן הסכים בשלטי הגבורים פרק חזקת הבתים סוף דף קפ"ט (הובא פסקיריא"ז ה"י סי' ל"ו) וז"ל, ונראה בעיני שלא נאמר דינא דמלכותא דינא אלא בדברים שהמלך גוזר להנאתו כגון המכסים והמסיות וכיוצא בהן, אבל בדברים שבין אדם לחבירו אין לנו לדון אלא על פי תורתנו, כמבואר בקונטרס הראיותובפ"ק דגיטין [פסקי ריא"ז ה"ב סי' ז'] ובפרק גט פשוט [שם ה"ה סי' כ'], עכ"ל. אלא אפילו לשאר פוסקים דסובריםדאמרינן דינא דמלכותא בכל דבר, היינו דוקא מה שאינו נגד דין תורתנו אלא שאינו מפורש אצלינו, אבל לדון בדיניהגוים בכל דבר נגד תורתנו, חלילה, ודאי לא יעשה כן בישראל. ובמרדכי שם לא כתב אלא באחד שמשכן ספרים אצלחבירו ומכרם אחר שנה ותבעו חבירו לדין, ופסק ר"י בר פרץ דאין עליו כלום משום דינא דמלכותא כו'. ונלפע"ד דהיינומשום

דאין מפורש אצלינו שלא יוכל למכרו אחר שנה בלא תביעה, ואדרבה לכאורה נראה מש"ס דילן פרק איזהו נשך[ס"ח ע"א] להפך, דאמרינן סתם משכונא שתא אפילו בקרקע וכל שכן במטלטלין, ואם כן אין המלוה זקוק לשומרו יותר משנה, והלכך פסק דאזלינן בזה בתר דינא דמלכותא כיון שאין הדין מפורש אצלינו, וכמו שכתבתי לעיל ס"ק ל"ובשם הראב"ד. אבל כאן בעל כרחך מיירי שהמלוה רוצה למכור המשכון ולגבות חובו עתה, אם כן כיון שהדין מפורש אצלינו בש"ס פרק המקבל [ב"מ קי"ג ע"א], ובכל הפוסקים אין גם אחד שחולק דיכול למכרו לאחר ל' יום, היאך נלמוד מדיני גוים להכחיש דיני ישראל חלילה. וכבר האריך הרשב"א בתשובה [ח"ו סי' רנ"ד], מביאה ב"י לעיל סוף סימן כ"ו [מחודש ז'], באחד שנשא אשה במקום שדנין בדיני גוים שאין הבעל יורש את אשתו כו', שאעפ"כ יורש את אשתו, ולא שייך בזה דינא דמלכותא כלל, דא"כ עקרת כל דיני התורה השלימה כו', ע"ש שהאריך הרבה

(5) ש"ך חושן משפט סימן עג ס"ק ל"ו
וכן אני אומר בכל דבר שאין דינו מפורש אצלינו ואין לנו בו מנהג ידוע, שהולכים בואחר מנהגות שלהם, שקרוב דבר זה לדינא דמלכותא דינא, והם דנין על פי המנהגות

(6) בית יוסף חושן משפט סימן כו
כתב הרשב"א (ח"ו סי' רנד) שנשאל על אחד שמתה בתו ותבע את חתנו בערכאות הגוים שיחזיר לו כל הנדוניא בטענה שאף על פי שבדיני ישראל הבעל יורש את אשתו (ב"ב קח.). כיון שהכל יודעים שהם הולכים בדיני הגוים הרי כל הנושא אשה שם כאלו התנה כן וכמו שאמרו (כתובות סז.) גמלי דערביא אשה גובה פורנא מהן לפי שסומכת עליהם והשיב כל דבר שבממון תנאו קיים (כתובות נו.) ובאמת אמרו (ירושלמי כתובות פ"ט ה"א) שמתנין בכענין זה אבל לנהוג כן מפני שהוא משפט הגוים באמת נראה לי דאסור לפי שהוא מחקה את הגוים וזהו שהזהירה התורה לפנייהם ולא לפני גוים ואף על פי ששניהם רוצים בכך והוא דבר שבממון שלא הניחה תורה את העם שהוא לנחלה לו על רצונם שייקרו חוקות הגוים ודיניהם ולא אפילו לעמוד לפנייהם לדין אפילו בדבר שדיניהם כדיני ישראל והמביא ראיה לזה מגמלי דערביא טועה דכתובה מן הדין היה לגבות ממטלטלי דמיניה ואפילו מגלימא דאכתפיה אלא ששמו רבנן שאין סמיכת האשה עליהם משום שגבייתה לזמן מרובה ובערביא שכל עסקיהם בגמלים סמיכתה עליהם אבל ללמוד מזה לילך בדרכי הגוים ומשפטיהם חס ושלום לעם קדוש לנהוג ככה וכל שכן אם עתה יוסיפו לחטוא לעקור נחלה הסומך על משענת קנה הרצוף הזה ועושה אלה מפיל חומות התורה ועוקר שרש וענף והתורה מידו תבקש ואומר אני שכל הסומך בזה לומר שמותר משום דינא דמלכותא טועה וגולן הוא ואפילו גזלה ישיב רשע מקרי כדאיתא בפרק הכונס (ב"ק ס:) ובכלל עוקר כל דיני התורה השלימה ומה לנו לספרי הקודש המקודשים שחברו לנו רבי ואחריו רבינא ורב אשי ילמדו את בנייהם דיני הגוים ויבנו להם במות טלואות בבית מדרסי הגוים חלילה לא תהא כזאת בישראל חס ושלום שמא תחגור התורה שק עליהם עכ"ל ועיין בתשובות מהרי"ק שורש (קפ"ח) [קפ"ז] ושורש א' ושורש ט' (ח') ובהריב"ש סימן קע"ט: כתב הרשב"א בתשובה (ח"ג סי' קט) לענין דינא דמלכותא דינא דע שלא אמרו אלא במאי דאיכא הורמנא דמלכא ובדברים שהם מדיני המלכות כי כמו שיש לנו משפטי מלוכה כמו שאמר שמואל לישראל (שמואל א' ח' י - יא) כך בשאר האומות דינים ידועים יש למלכות ועליהם אמרו דדיניהם דין אבל דינים שדנים בערכאות אין אלו ממשפטי המלוכה אלא הערכאות דנין לעצמם כמו שימצאו בספרי הדיינים שאם אי אתה אומר כן בטלת חס ושלום דיני ישראל עכ"ל. עיין במהרי"ק סימן ס"ו וקפ"א וקצ"ד בענין דינא דמלכותא ועיין בדברי רבינו (סימן שס"ט ס"ח)

(7) שו"ת הרשב"א חלק ו סימן רנד
שאלת 1 מעשה היה בפירפנייאן בראובן שהשיא את בתו לאה לשמעון והכניס לו עמה סך ממון בנידוניא וילדה לו בת ואח"כ מתה לאה ואחר זמן מתה ג"כ הבת שילדה לו ועכשיו עמד ראובן ותבע בדיני הגוים שיחזיר לו אותו ממון הנדוניא שהכניס לו עם לאה בתו. ואעפ"י שהבעל יורש את אשתו והאב את בתו בדיני ישראל טוען ואומר שאין לחוש לירושת הבעל כיון שהכל יודעי' שהם הולכים בדיני הגוים והרי כל הנושא אשה שם כאילו התנה כן. וכמ"ש (כתובות ד' ס"ז) גמלי דערביא אשה גובה פורנא מהם לפי שאסמכתין עליהם ואע"פ שאין כתובה נגבית מן המטלטלין. ועוד סמכו הגאונים ז"ל ותקנו שיהא כל

בע"ח גובה מטלטלין דיתמי ועל ירושת האב בנכסי הבת טוען שהמלך חקק בנימוסיו שכל שימות הולד תוך זמן ידוע שיהא מה שיש לו מצד האם ליורשי האם ודינא דמלכותא דינא תשובה כל דבר שבממון תנאו קיים ובאמת אמרו שמתנין בכענין זה וכדאמר' בירושלמי הני דכתבין אין מיתת בלא בנים תהדיר מוהרא לבי נשא תנאי ממון וקיים. ומוסיף אני על זה שבכ"מ שנהגו להתנות ולעשות כזה תנאי אפי' הנושאים שם סתם גובין מהם אם מתה בלא בנים שכל הנושא סתם ע"ד הנוהג שם בישראל נושא וזהו שקראוה בפ' המקבל דרישת הדיוט. ומ"מ לנהוג כן מפני שהוא משפט גויים באמת נ"ל שאסור לפי שהוא מחקה את הגויים וזהו שהזהירה תורה לפנייהם ולא לפני גויים ואע"פ ששניהם רוצים בכך והוא דבר שבממון. שלא הניחה תורה את העם שהוא לנחלה לו על רצונם שייקרו את חקות הגויים ודיניהם ולא עוד אלא אפי' לעמוד לפנייהם לדין אפי' בדבר שדיניהם כדין ישראל. ע"כ אנו פה תמהים מקום המשפט בעירכם מקום תורה ויתרון דעת איך נתנו יד לכלל דברים אלו שאסרתן תורה שלמה שלנו. ומה ממון יתהנה לירש שלא כתורתנו... אבל ללמוד מזה לילך בדרכי הגויים ומשפטיהם ח"ו לעם קדוש לנהוג ככה. וכ"ש אם עתה יוסיפו לחטא לעקור נחלת האב על הבנים וסומך על משענת קנה הרצון הזה ועושה אלה מפיל חומות התורה ועוקר שרש וענף והתורה מידו תבקש ומרבה הונו בזה בפועל כפיו נוקש ואומר אני שכל הסומך בזה לומר שמותר משום דינא דמלכותא טועה וגזלן הוא וגזלה ישיב. וחס ליה דאפי' גזלה ישיב רשע מיקרי כדאיתא בפ' הכונס (דף ס' ע"ב). ואם נאמר כן בטלה ירושת בנו הבכור דכל הנחלות ותירש הבת עם הבנים. ובכלל עוקר כל דיני התורה השלמה ומה לנו לספרי הקודש המקודשים שחברו לנו רבי ואחריו רבינא ורב אשי ילמדו את בניהם דיני הגויים ויבנו להם במות טלואות בבית מדרסי הגויים חלילה לא תהיה כזאת בישראל ח"ו שמא תחגור התורה עליה שק... במה שישראל עושה עם ישראל חברו מדעת עצמו כאותה שאמרו בפ"ק דגיטין גבי מתני' דכל השטרות העולות בערכאות שלהן כשרים חוץ מגיטי נשים דאקשי' קא פסיק ותני כל השטרות ואפי' שטרי מתנה במאי קני בהאי שטרא חספא בעלמא הוא ופרקי' תני חוץ מגיטי נשים. ואיכא דאמרי משום דינא דמלכותא דינא כלומר אע"פ שמצד דיני המלך אינו מועיל כיון שבמתנה אין בו תועלת למלך כיון שזה מדעתו עשה מתנתו בערכאות הרי קבל עליו לילך בזה בדיני המלכות שאמר שכל שטר שיעלה בערכאות שיועיל ויקנה. ובדבר שבממון יכול לשעבד עצמו וליתן משלו שלא מן הדין כמ"ש מתנה ש"ח להיות כשואל וכענין ערב דמשתעבד אע"ג דהוי אסמכתא

8) תומים סי' כ"ו (נ"ו) ס"ק ד' וצ"ל וכו'

... וצ"ל דודאי אי התנה כן בשעה שנפל ביניהם דברי ריבם, פשיטא דלא מהני תנאי קנין לעבור דין [ד] תורה, רק הוא כתב כן מתחילה בעת כתיבת השטר בקנין סודר לדון בדיני עכו"ם, א"כ לא היה כוונתו לייקר שם ע"ז, רק שבע"ד יעשה לו ברצון בלי צורך דיינא כלל כפי הדין ונימוס אומות העולם, דרך משל שאם יעבורשביעית שאף על פי כן יפרע לו בדיני אומות העולם, וכך בנתנו לו פקדון שיפרע לו אף שיגנב, כדין אומות העולם, וזה העשה ברצון טוב ועל זה היה תנאו, ואם אחר כך בהגיע זמן וחבירו ממאן לקיים תנאו, א"כ כיון שמהדין נתחייב בכך רק ב"ד של ישראל אינם פוסקים לו, א"כ הוי כגברא אלמא דלית ליה דינא בדיני ישראל דמותר לילך בדיני אומות העולם, ואין כאן תנאי לעבור על דברי תורה בהחלט, כי תנאו היה שחבירו יקיים דיני אומות העולם ברצון בלי צורך דין וריב כלל, ואם הוא אחר כך ממאן הוי כגבר אלם וא"ש, וזהו בעת כתיבת השטר, אבל אחר כך בשכבר התחילה מריבה ביניהם זה בכה זה בכה, התרצו אפילו בקנין שידונו ביניהם גוים ולא מקדם בעת כתיבת השטר, פשיטא דלא שייך בזה מה שכתבתי, והתנאי והקנין הוא בהחלט לעבור ד"ת, ובטל מכל, והיה לא תהיה כלל וכלל, ולכך המחבר לעיל סי' כ"ב וכן פה לא הזכיר שהיה קבלה בעת השטר כנזכר בבעה"ת וברא"ש, רק אז בעת הדין, פשיטא דאסור, ואינאן פקפוק כלל, ויפה כתב דהכל בטל, ויפה סתם, כן י"ל אף לגירסת הטור בבעה"ת, אבל ברור שהמחבר לא חש ליהכלל ונמשך אחר גירסת בעה"ת שלפנינו ששם הכל בטל ואסור מבלי חילוק כלל.

9) שולחן ערוך חושן משפט הלכות דיינים סימן כו

שלא לדון בדיני עובד כוכבים, וכו' ד' סעיפים

סעיף א

... מי שהלך בערכאות של עובדי כוכבים ונתחייב בדיניהם, ואחר כך חזר ותבעו לפני דייני ישראל, יש אומרים שאין נזקקין לו (מהרי"ק שורש קפ"ח / קפ"ז); ויש אומרים דנזקקין לו (מרדכי בפ' הגזול

בתרא), {ז} אם לא [א] שגרם הפסד לבעל דינו לפני עובדי כוכבים (מהר"מ מירזבורק). [ב] ו [ו] [ב']
 והסברא ראשונה נראה לי עיקר
 סעיף ב

ב ה] היתה יד עובדי כוכבים תקיפה, ובעל דינו אלם, ואינו יכול להציל ממנו בדייני ישראל, יתבענו לדייני
 ישראל תחלה; ז) ז' [אם לא רצה לבא, ח) {ח} <א> ח' נוטל רשות מבית דין ג [ג] ומציל בדייני עובד
 כוכבים מיד בעל דינו

10) נתיבות המשפט ביאורים סימן כו
 אבל אם הבעל דין בעצמו יודע שחייב לו על פי דין תורה, ודאי דצריך לשלם לו, ואפילו אם הוא מסופק,
 צריך לדון לפני דייני ישראל שלא יהיה ספק גזל תחת ידו

11) נתיבות ס"ק ג ונראה-כל כך
 ונראהדמיירי באופן שידוע החוב לדייני ישראל, כגון במלוה בשטר וכיוצא, דבמלוה על פה אי אפשר
 לדייני ישראל ליתן לורשות להוציא דאימר אינו חייב לו כל כך